

Knjiga Irine Budimir o frazemima u hercegovačkoj periodici na prijelazu iz 19. u 20. st. – važan prinos istraživanju povijesne frazeologije

Irina Budimir, *Frazemi hercegovačke hrvatske periodike na prijelazu iz 19. u 20. st. i njihova leksikografska obradba*, Fram Ziral, Mostar, 2020.

UDK: 811.163.42'373:016/655(497.6)"18/19"(049.3)

U Mostaru je u svibnju 2020. god. Fram Ziral objavio znanstvenu publikaciju *Frazemi hercegovačke hrvatske periodike na prijelazu iz 19. u 20. st. i njihova leksikografska obradba* autorice Irine Budimir, izvanredne profesorice na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Mostaru.

U znanstvenome je radu Irina Budimir usmjerena na rječotvorje, sintaksu i pravopis. Važna su sastavnica njezina znanstvenoga interesa leksičke i frazemske jedinice te povijesna frazeologija.

U knjizi *Frazemi hercegovačke hrvatske periodike na prijelazu iz 19. u 20. st. i njihova leksikografska obradba*, koja se bavi starijim hercegovačkim frazeološkim fondom, Irina Budimir objedinila je monografiju analiziranih frazema i njihov rječnik. Ekscerpirani su frazemi iz hercegovačkih novina: *Hercegovački bosiljak*, *Novi hercegovački bosiljak*, *Glas Hercegovca* i *Osvit* te iz kalendara *Mladi Hercegovac* ili *Koledar hercegovački novi i stari za puk s nadometkom*

štokakovi poučni zabavah za prostu godinu. Navedene je novine uređivao don Franjo Milićević. Autorica je u spomenutim tiskovinama, koje su u vrijeme nastanka imale iznimnu važnost za kulturu i jezik hercegovačkih Hrvata, pronašla izvrsne izvore za istraživanje povijesne frazeologije te je iz toga korpusa izdvojila i primjenom suvremene metodologije u proučavanju frazema, analizirala 1730 jedinica. Dodala je jezične, slovopisne, pravopisne značajke analizirane periodike te druge podatke važne za njezin nastanak.

Recenzenti su knjige dr. sc. Ivana Vidović Bolt, red. prof. (Filozofski fakultet u Zagrebu) i dr. sc. Marija Znika, viša znanstvena suradnica u miru (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb).

Riječ je o vrlo opsežnu djelu (oko 500 stranica teksta) strukturiranu u šest poglavlja s potpoglavljima. Uz *Predgovor* (9), *Zaključak* (133–135), rječnički dio *Leksikografska obradba frazema* (136–452), *Kazalo frazema*

(453–482), *Izvore* (483) i *Literaturu* (485) knjiga sadrži pet teorijskih poglavlja: *O prvim hercegovačkim novinama* (12–22), *Pregled jezičnoga stanja u BiH na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće* (24–28), *O jeziku hercegovačkih listova i kalendara* (28–68), *Teoretski pristup frazeologiji* (69–80) i *Frazeologija hercegovačke hrvatske periodike* (88–132).

U prvome je poglavlju (*O prvim hercegovačkim novinama*), uz kratak prikaz tiskarske djelatnosti u Mostaru i društveno-političke i kulturne situacije u Hercegovini potkraj 19. st., dan opis prvih hercegovačkih novina, odnosno pojedinosti o njihovom sadržaju i jeziku kojim su pisane. Navedeni su i podatci o prvim urednicima koji su s puno zanosa radili na opismenjivanju puka i obrani hrvatskih prava i interesa. Iz kratka pregleda društveno-političke situacije vidi se koliko je politika utjecala na mogućnost izlaska tiskovina. O tome svjedoče i promjene naziva novina: kada bi jedno ime bilo zabranjeno, da bi opstale, novine bi nastavile izlaziti pod drugim imenom. Tako je bio *Bosiljak* pa *Novi Bosiljak*, onda *Glas Hercegovca*, *Osvit*.

Pregled je jezičnoga stanja u BiH na prijelazu iz 19. u 20. st. s kratkim osvrtom na sociolingvističke okolnosti i unionističku jezičnu politiku prikazan u drugome poglavlju

knjige. Autorica je uz opise jezičnoga stanja dodala i nekoliko stavova o jeziku koje su u analiziranim časopisima objavili urednici i suradnici.

Treće opsežno poglavlje (*O jeziku hercegovačkih listova i kalendara*) sadrži detaljnu jezičnu analizu hercegovačkih listova koja je provedena na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj razini. Opisane su i pravopisne i slovopisne značajke u tekstovima hercegovačkih novina. Autorica je uočila nasljedovanje franjevačke jezične tradicije, obilje dijalektnih oblika, pojavu šćakavizama, regionalne fonološke specifičnosti itd. Morfološku je analizu provela prema vrstama riječi, a na leksičkoj se razini zadržala na vojnome i upravnome nazivlju, orijentalizmima kao najčešćim posuđenim elementima frazema, historizmima (*gunjac*, *kudelj*), arhaizmima (*mrtač*, *sušica*), zastarjelicama (*šiš*, *smok*) i lokalizmima (*mišarica*, *liska*).

U narednim je dvama dijelovima knjige Irina Budimir predstavila iscrpnu analizu frazema ekscerpiranih iz spomenutih tiskovina dajući koristan i vrijedan uvid u onovremeni leksički fond. Četvrto nam poglavlje, naslovljeno *Teoretski pristup frazeologiji*, donosi kratak povijesni pregled pristupa frazeologiji, njezina razvoja, bitna obilježja frazema (idiotičnost, semantička slivenost,

stabilnost, stilska obilježnost itd.) te autoričine argumente priklanjanja tzv. zagrebačkoj frazeološkoj školi od koje je preuzela nazivlje, kriterije i metodologiju.

Frazeologija prve hercegovačke hrvatske periodike naslov je petoga poglavlja u kojemu su frazemi raščlanjeni na strukturnoj, sintaktičkoj i semantičkoj razini. Raščlamba je na strukturnoj razini provedena s obzirom na opseg i utvrđivanje stabilnosti strukture prema četverostupanjskoj podjeli (minimalni frazemi, sveze riječi, rečenični frazemi, polusloženice), na semantičkoj s obzirom na unutarfrazemske i međufrazemske odnose, a na sintaktičkoj prema kategorijalnomu značenju i sintaktičkoj službi frazema u tekstu.

Nakon raščlambi i opisa u navedenome poglavlju autorica je zapažila da su od sveza riječi najbrojniji poredbeni frazemi s glagolima (*raditi kao mravi, spavati kao top, kriti što kao zmija noge*) te da je neznatan broj frazema koji su sveze riječi s imenicom koja nosi (frazemsko) značenje (*žila kucavica, suza radosnica*). Češći su s pridjevom kao glavnom strukturnom sastavnicom frazema (*prazna tikva, mršava zemlja, šuplja glava, mršave vijesti...*).

Uočila je brojnost frazemskih inačica, posebice kada je riječ o odrazu jata (*čuvati /paziti/ kao <čiju> zenicu*

/zjenicu/ oka <svoga>), u oblicima različita broja (*čuvati kao oko /oči/ u glavi*) ili uporabi dijalektnih leksema (*ciknuti / cičati kao (ko) /ljutica/ zmijska u procjepu <ljuta prisojkinja>*).

U semantičkoj su raščlambi navedeni međufrazemski odnosi, sa sličnom strukturom i djelomično podudarnim semantičkim talogom, npr. sinonimni (*paučiti točkove – krasti bogu dane*) i oni antonimni (*izmaknuti šaka – pasti u šake*). Izdvojeni su i vokativni frazemi koje ne bilježe suvremeni tiskani rječnici. Nadalje, sintaktičkom raščlambom analizirala je frazeme prema sintaktičkoj funkciji u rečenici.

Zaključno je autorica naglasila da je veći dio razmatranoga frazeološkog fonda značenjski razumljiv suvremenim čitateljima, ali je skrenula pozornost na zanimljivost frazema s unikalnim i onih s osobnoimenskim sastavnicama motiviranim lokalnim događajima te uzvičnih i vokativnih frazema, koje ne bilježe tiskani rječnici.

Rječnički dio sadrži 1730 frazema zabilježenih u publicističkome stilu i javnoj riječi u Hercegovini na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. U obradbi je frazema autorica slijedila tradiciju zagrebačke frazeološke škole i hrvatske frazeološke prakse, a određena je odstupanja obrazložila specifičnostima frazema ovjerenih

u analiziranim izvorima. Rječnik je frazema abecedno lematiziran, sadrži nadnatuknicu, natuknicu, definiciju, primjer potvrde frazema iz novinskih tekstova ili kalendara, što je popraćeno oznakom *reg.* (regionalno), *lok.* (lokalno) ili *stand.* (standardnojezično) ako se frazem podudara s današnjim frazeološkim stanjem. Najbrojnije su frazemske jedinice s oznakom regionalne ograničenosti.

Knjiga *Frazemi hercegovačke hrvatske periodike na prijelazu iz 19. u 20. st. i njihova leksikografska obradba* autorice Irine Budimir namijenjena je studentima kroatistike, ali i onima koji se bave proučavanjem dijakronijske leksikologije i frazeologije. Bit će zasigurno koristan priručnik i prevoditeljima koji će u njoj naći mnogo manje poznatih leksičkih i frazeoloških jedinica. Riječ je svakako o važnu prinosu proučavanju frazetskoga opisa, povijesne frazeologije, ali i jasnije jezične slike hrvatske javne riječi u Hercegovini na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

Katica Krešić
katica.kresic@ff.sum.ba